

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויגש תשפ"ד

לחטאת שהביאו הנשיאים היה לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו וישחמו שעיר עיזים, הרי דנהשב שהיה הטא במכירת יוסף. ויש לבאר דהן אמנם דמצד המעשה נתברר שאין זה מעשה עבירה, אבל מ"מ מצד מחשבתם היה בזה הטא, וכמ"כ בפר' ויחי שאמר להם יוסף 'ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה' וע"ז אין מועיל מה שבפועל יצא הדבר לטובה, דמ"מ מחשבתם הייתה להרע, וא"כ עדיין יש הטא במה שחשבו להרע, זהו החטא שעליו נידונו.

וביאר הענין שנענשו על מחשבת, אע"פ שאין עונשין על מחשבה, כמבואר בגמ' בקידושין דף מ' ע"א דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה זולת בעבודה זרה. ויש לבאר ע"פ דברי השל"ה (בראשית אות מ') שביאר את דברי הגמ' במנחות (דף כ"ט ע"ב) בשעה שראה משה רבנו את ענשו של רבי עקיבא, אמר לפניו, רבש"ע זו תורה וזו שכרה, א"ל הקב"ה שתוק כך עלה במחשבה לפני, וביאר השל"ה דהתשובה היא ע"פ מה שאמרו חז"ל שבתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במידת הדין, וזהו הכונה במה שאמר כך עלה במחשבה לפני, דהיינו שעלה במחשבה לברא את העולם במידת הדין, ויש בני עליה שזוכים למדרגות עליונות להודיך לפני הקב"ה במידת הדין באותה בחינה עליונה שעלה במחשבה לברא את העולם וגיילה הקב"ה שעונשו של ר"ע היה לרוב מעלתו שהיה במדרגה של מה שעלה במחשבה, עכ"ד.

ולפי זה יש לבאר דבאמת מצד שורת הדין ראוי ליענש גם על מחשבה לבד, וכמו שמצינו שעכו"ם נענשים על מחשבה, כמבואר ברש"י בפר' כי תבא על הפסוק 'ארמי אוכד אבי', שהביא דברי הספרי והירושלמי דאע"פ שלא עקר את הכל, מ"מ חשב לעשות כן, ולאומות העולם הקב"ה מצרף מחשבה למעשה. ומבואר דמצד עצם שורת הדין ראוי ליענש גם על מחשבה, והא דישיראל אינם נענשים ע"ז הוא רק משום מידת הרחמים שנוהג עמם הקב"ה.

מעשה אלו בני העליה הזוכים למדרגות העליונות להודיך לפני הקב"ה, הם זוכים להיות נידונים גם על אותם הדברים שראוי ליענש עליהם מצד מידת הדין, ולכן נענשו על המכירה, על הטא המחשבה. ובזה מבואר מה שאמר הקיסר לעשרה הרוגי מלכות שאלו מצא גדולים מהם היה דן אותם, כיון שדין זה הוא רק לבעלי מדרגה גבוהה ששייכים להנהגה שעלה במחשבה לברא העולם, וככל שהוא יותר גדול ויותר מזוכך במדרגתו לפני הקב"ה, יותר הוא ראוי להיות נידון בדין זה.

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה וגו'. (מ"ה, י"ד). וכתב רש"י ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, על שני מקדשות שעתידין

ויגש אליו יהודה. (מ"ד, י"ח). ובמדרש איתא דהגשה זו היינו תפלה, וכמו שכתוב במלכים אצל אליהו ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלוקי וגו'. ובפשוטו צריך לומר דבתוך כדי דבריו עם יוסף התפלל יהודה תפלה קצרה.

וכזאת מצינו אצל יעקב אבינו בעת שפגש בעשו, כתוב 'והוא עבר לפניו וישתחו ארצה שבע פעמים' וכתב בתרגום יונתן 'ואיהו עבר קדמיהון מצלי ובעי רחמין מן קדם ה', והיינו דבתוך כדי גשתו לעשו התפלל תפלה קצרה.

וכן שמעתי מואמור"ר הגאון זצ"ל בכיאר הכתוב בנחמיה שכתוב (ב', ד') שהמלך שאלו מדוע פניך רעים, והשיב לו שפניו רעים כי נחרבו ונשרפו בית קברות אבותיו, וכתוב שם עוד 'ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש, ואתפלל אל אלוקי השמים ואומר למלך אם על המלך טוב וגו'. ומבואר דבדיבורו עם המלך היה גם תפלה, ואמר אאמור"ר הגאון זצ"ל שהיה זה תפלה קצרה תוך כדי דיבור עם המלך, ועי"ש בפירוש רש"י ובמצודות.

אכן עוד נראה לפרש בזה על פי דברי הגר"א בפירושו על מגלת אסתר על הכתוב איש צר ואויב המן הרע הזה, ואיתא בגמ' דאסתר הראתה באצבעה על אחשורוש, ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן. ולכאורה יפלא איך הראתה באצבעה על אחשורוש, ומבאר הגר"א דע שכל הצדיקים היה דרכם לכשידברו דברים לפני המלך היה לבם ומחשבתם דבוק להקב"ה ית"ש, וכן היה כאן שבלבה היה להקב"ה והיה במחשבתה על אחשורוש. ומחמת הדמיון הזה מעתה ומחוי בידה כלפי אחשורוש, ומביא גם הכתוב שהבאנו בנחמיה שבתוך דבריו עם המלך כתוב ואתפלל, ומבאר על פי דרכו שבדבורו עם המלך היה לבו ומחשבתו דבוק בהקב"ה.

ולפי זה י"ל גם כאן שבעת שניגש לדבר עם יוסף, היה לבו ומחשבתו דבוק להקב"ה, ועל כן היה גישה זו עצמה בגדר של תפלה.

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרת אותי הנה כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם וגו', ומושל בכל ארץ מצרים. (מ"ה, ה' ח').

יש לבאר דאמר להם בזה דהגם דהם נתכוונו למוכרו בשביל להרע לו, אבל כיון דבפועל התוצאה של מעשה המכירה היה לטובה, כי למחיה שלחני, א"כ אין במעשיהם הטא ועון, ולא נחשב מעשה עבירה, ואין המכירה רעה כלפי יוסף כלל.

והנה מצינו בחז"ל דמכירת יוסף נחשב לחטא, דעשרה הרוגי מלכות היה בעון מכירת יוסף, וכמו שאמר להם הקיסר שדנם בדין וגונב איש ומכרו, וכן איתא בחז"ל והובא ברש"י (במדבר ז', כ"ב) דשעיר עיזים

להיות בחלקו של בנימין וסופן ליהרב, ובנימין ככה על צואריו, על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף וסופו ליהרב. וצריך ביאור מה ענין החורבן לענין שיוסף נפגש עם אחיו, ולמה כאן הוא המקום לבכות על החורבן העתידי של המקדשות.

ונראה לבאר בזה, דהנה מכירת יוסף והמחלוקת של השבטים עם יוסף, היא יסוד מה שנחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות, ונפרדו למלכות יהודה ומלכות ישראל, ודבר זה יש ללמוד ממה שקורין בהפטרות את נבואת יחזקאל על השלמת והתאחדות מלכות יהודה עם מלכות ישראל, שאומר 'דבר אליהם כה אמר ה' אלוקים הנה אני לוקח את עין יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עין יהודה ועשיתים לעין אחד והיו אחד בידו, ולהלן שם עוד כתוב, 'ולא יהיו עוד לשני גויים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד, ומבואר דענין חלוקת המלוכה בישראל לשתי ממלכות, יסודו הוא במחלוקת האחים עם יוסף, וההתחלקות של ישראל לשתי ממלכות שורשו הוא בחלוקת יוסף עם אחיו.

וכן מבואר דבר זה בדברי המדרש דדורש הכתוב בעמוס הנה ימים באים נאום ה' ונגש חורש בקוצר ודורך ענבים כמושך הזרע והמיפו ההרים עסים, חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף, דורך ענבים זה יהודה, ומושך הזרע זה יוסף, וביאור הדברים שלעתידי לבא בגאולה העתידה יגש יהודה אל יוסף ויאחדו מלכות יהודה וישראל למלוכה אחת.

והנה המדרש מביא דרשה זו על הכתוב 'ויגש אליו יהודה' שגישה זו של יהודה, היא הגישה האמורה בכתוב בעמוס ונגש חורש בקוצר. הרי מבואר דפלוגתת האחים עם יוסף, היא יסוד ההתחלקות של המלוכה בישראל לשתי ממלכות, והפיוס של יוסף עם אחיו הוא הפיוס שיהא לעתיד לבא בין המלוכות להיות מלוכה אחת לכל ישראל.

והנה בשבת דף נ"ז איתא אלמלי לא קיבל דוד לשון הרע, לא נחלקה מלכות בית דוד, ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו, וברש"י כתב שע"י שנחלקה המלכות העמיד ירבעם העגלים שלא יעלו ישראל ירושלים לממשלתו של רחבעם. הרי מפורש בדברי הגמ' דיסוד החורבן נגרם מכח שנחלקה המלוכה לשתיים ונעשו לשתי ממלכות.

ולפי זה נמצא דבמעשה זה של מכירת יוסף והמחלוקת עם האחים מונח השורש והיסוד גם לתוצאה של החורבן, שמכח מחלוקת זו עתידה מלכות ישראל להתחלק לשתי ממלכות, ומכח ההתחלקות לשתי ממלכות עתידים לעבוד ע"ז, ומחטא זה יבא ויגרם חורבן הבית. ובזה מבואר היטב השייכות של חורבן הבית למכירת יוסף והמחלוקת

עם אחיו, וכאן הוא המקום והשעה לבכות ע"ז, כי בזה מונח השורש והיסוד לחורבן. ואף שעכשיו נפגשו עם יוסף והשלימו עמו, מ"מ כיון שממעשה זה נתגלגל לבסוף החורבן שפיר שייך הכא בכיה ע"ז.

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא. (מ"ה, כ'). הנה אף שאמר להם כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ לא שמעו לדבריו, כמש"כ להלן 'ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה'. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו את רכושם. ונראה לומר בזה, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה מחמת גזירת בין הכתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר שאם רכושו וקנינו ישארו בארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשארו לו שייכות וחלק עם ארץ כנען.

וכעין זה מצינו לגבי עשו כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ו) שאמר עשו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב 'ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אתו הכל, כי אם היה מניח כמה מחפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל דכשירד יעקב למצרים היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

ויעמידהו לפני פרעה. (מ"ז, ז). מלשון הכתוב 'ויעמידהו' משמע דיעקב לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור דממה נפשך אם יעקב היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם לא היה חפץ לעמוד לפני פרעה למה העמידו יוסף.

ונראה לבאר הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו. ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך לזוהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

הנר המערבי

מתוך דברי חיזוק לאחר שיעור כללי לרבני ואברכי כולל 'בית אבא' מודיעין עילית

במקדש היה נס מיוחד במנורה שהנר המערבי היה דולק ואינו כבה, ואע"פ שהיה נותן בו שמן כמדת חברותיה, ותכלית הנס היה בשביל עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. איזה נר מהנרות נקרא הנר המערבי, כתוב ברש"י בשבת שלמ"ד שהמנורה הייתה מונחת ממזרח למערב, אז הנר השני ממזרח, הוא נקרא הנר המערבי. ויש להתבונן כי הן אמנם הוא נחשב מערבי כלפי הנר המזרחי, אבל מ"מ הנר האחרון הוא הרי הנר הכי מערבי, ולכאורה ראוי היה שהוא יהיה נחשב הנר המערבי. מה אנו למדים מכך, אנו למדים שאפילו פסיעה אחת לכיוון השכינה, אפילו צעד אחד 'איין טראט וייטער', זה כבר מחשיב אותו למערבי, וכבר נעשה ראוי ליעשות בו הנס ולהיות עדות להשראת השכינה לכל באי עולם. ומצינו עוד דבר זה אצל משה רבנו בענין מראה הסנה שכתוב 'וירא ה' כי סר לראותו, ובמדרש שם איתא מחלוקת אם סר הוא שהלך ה' פסיעות, או שרק עיקם צווארו לראותו, וכתוב שאמר הקב"ה למשה 'נצטערת לראותו, חייך שאגלה עליך, מיד ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה'. הנה משה לא עשה אלא דבר מועט שהלך ה' פסיעות או שרק עיקם צווארו, וכבר זכה שהקב"ה יתגלה אליו ונעשה שליח לגאולת ישראל. הנה למדנו כי כבר כשמתחיל להשקיע בעמילות בתורה, ומיד שמתחיל לעמול ולשקוד ולהתמיד, הוא כבר במעלה גדולה, ולא רק בדרך ארוכה, אלא מיד עם תחלת העבודה והעמל הוא כבר ראוי להצלחה גדולה.